

Confrontatie over Solidariteit
Groen! / Ecolo
14 maart 2008

Bijdrage Ferre Wyckmans – Algemeen Secretaris LBC-NVK

Solidariteit is een begrip dat spontaan positieve reacties en beoordelingen oproept. Wie als onsolidair wordt omschreven is echt wel fout bezig en niemand wordt graag als dusdanig aangesproken. Niet solidair zijn is een belediging. Onsolidair is een scheldwoord.

Begrippen als solidariteit worden evenwel zo vaak gebruikt dat het risico bestaat dat ze gedevalueerd worden, aan waarde inboeten. Het dreigt een containerbegrip te worden dat door iedereen toch fors genuanceerd wordt ingevuld. Die invulling kan ook aanleiding geven tot een haast onrechtmatige toeëigening van het begrip en de eigen vertaling ervan.

Solidariteit als term en als waarde leidt dan tot een soort van eigen patentering. Een gevaar dat ook organisaties als de mijne niet onbekend is. Toen recent de werkgevers met een solidariteitspact uitpakten werd dit door de vakbonden als bijna diefstal van het syndicale erfgoed beschouwd. Niet het minst omdat de erbij gehanteerde verwijzing naar een “pact” een aanfluiting is van de historische en positieve beladenheid die dit begrip heeft in de sociaal-economische verhoudingen, maar uiteraard ook omdat “solidariteit” uit werkgeversmonden o.i. toch wat kwalijk ruikend is.

Solidariteit is overigens hanteerbaar van micro- tot giganiveau. Ze kan betrekking hebben op de particuliere menselijke verhoudingen tot de werelddeelverhoudingen (bv. het Noord-Zuid-discours).

Betekent het dat solidariteit dan een universeel en steeds, want haast automatisch functionerend iets is? Op die vraag kan ja geantwoord worden omdat een mens in se een sociaal wezen is en anderen nodig heeft. Het is evenwel geen absoluut universeel iets omdat een mens in se ook een groepsgeoriënteerd wezen is. Een groep als referentie is tegelijkertijd motor voor een solidaire houding en tegelijkertijd een rem op de “ongebredelde” solidariteit. Solidariteitsniveaus verhinderen de solidariteit op het daarboven liggende niveau. Solidariteit met en binnen een groep werkt finaal meteen ook exclusieven in de hand. Familie, beroepsgroepering, club, zelfs vakbonden geven op die manier specifieke grenzen aan. Wie “Eigen Volk Eerst” propageert refereert tegelijkertijd naar zowel solidariteitsbanden als naar uitsluiting.

Solidariteit behoeft overigens niet steeds een actieve of expliciete uiting. Het kan, maar het hoeft niet. Solidariteit die gebaseerd is op morele principes tot zelfs uitdrukkelijke keuzes behoeft niet constant te leiden tot zichtbare daden. En toch vergt solidariteit in bepaalde gevallen een structureel kader. Wetten en besluiten kunnen solidariteit normeren tot en met opleggen. Ook dat kan op microniveau via de regeling van interpersoonlijke verhoudingen; bv. de wettelijke plicht tot bijstand aan een mens in nood.

Maar het gebeurt ook op interstatelijk niveau; bv. afspraken m.b.t. politieke vluchtelingen. De toenemende “relaties” verhogen de nood aan die normering van de solidariteit. Nog anders gezegd: solidariteit heeft ook een tijdsgerelateerd en cultureel aspect.

De vraag werd gesteld of solidariteit grenzen kent en of er rechtvaardigingsgronden zijn om solidariteit te verbreken. Een pijnlijk duidelijke vraag waarop ik geneigd ben “ja” te antwoorden. Alles kent grenzen, zo ook solidariteit, per definitie zelfs. Er zijn heel praktische grenzen (financieel, organisatorische ...). Er zijn principiële grenzen, die o.a. te maken hebben met het feit dat eenieder ook een tolerantiedrempel heeft die keuzes verantwoorden. Kiezen is delen, delen is beperken, beperken is grenzen trekken. Er zijn ook mutuele grenzen, d.w.z. geven en nemen zijn niet helemaal te onderscheiden. En er zijn uiteraard ook persoonlijke grenzen. Kennis en kunde, maar ook engagementsbeperking maakt dat er feitelijke grenzen zijn aan de menselijke solidariteit.

Vormen al die grenzen dan meteen ook een of dé rechtvaardigheidsgrond om solidariteit te verbreken? Uiteraard niet, dat zou immers de grenzen reduceren tot een puur persoonlijke aangelegenheid. Het feit dat er zelfs juridisch genormeerd wordt maakt duidelijk dat die puur individuele invalshoek geen hanteerbare rechtvaardigheidsgrond is. Evenmin is een absolute algemene solidariteitsnormering hanteerbaar. Misschien kan de “non-discriminatie” een morele en juridische referentie bieden. Er bestaat momenteel een Europese en federale juridische figuur die naar de “non-discriminatie” verwijst. De huidige wetgeving is weliswaar onderwerp van procedures bij het Grondwettelijk Hof en dit op basis van diverse argumenten én van diverse organisaties (van de Liga voor de Rechten van de mens over LBC-NVK en CNE tot vertegenwoordigers van Vlaams Belang). Niet-discriminatie gronden zouden evenwel elementen kunnen zijn die de verbreking van de solidariteit rechtvaardigen.

Wat zou zulks ons beperkend tot de soevereine Staat België opleveren? Het zou de nationaliteitsgrens in ieder geval overstijgen. Daardoor wordt het principe van “Alle Belgen zijn gelijk voor de wet” mogelijk uitgebreid tot een gelijkheidsbeginsel van niet-Belgen. Er mag overigens op gewezen worden dat de Europese Unie het nationale territorialiteitsbeginsel voor reeds een aantal aspecten heeft uitgebreid. Een parallel met het non-discriminatiebeginsel levert meteen ook een antwoord op het feit dat solidariteit niet steeds een formeel, actief kader behoeft. Het is een morele, stilzwijgende en toch expliciete keuze.

Laten we een en ander eens op een concrete manier analyseren van een solidariteitsmechanisme en –structuur bij uitstek: de sociale zekerheid. Niet toevallig ging een recente campagne die waarschuwde tegen regionaliseringstrends onder de noemer “red de solidariteit” (www.reddesolidariteit.be).

De Belgische SZ is een expliciete, maar ook opgelegde vorm van solidariteit. Solidariteit tussen werknemers, niet-werknemers, tussen leden van de eigen beroepsgroepen (werknemers en zelfstandigen) maar ook tussen de beroepsgroepen onderling. Het systeem (zeker voor werknemers) is opgelegd, werknemers kunnen zich er niet aan onttrekken. Het betreft verplichte bijdragen waarvan in principe niet kan worden afgeweken. Het systeem draagt op het

fundament van de sociale verbondenheid. De financiering uit algemene middelen is én wettelijk ingeperkt én biedt (zou moeten) daardoor garanties op een redelijk autonoom beheer. Meer dan welk solidariteitssysteem is de SZ ook gekenmerkt door een federale aanpak. De doorbreking daarvan zou een essentieel deel van de uitgangspunten onderuit halen. Bovendien zijn diegenen die mikken op een schaalverkleining (de regio's) heel nadrukkelijk uit op andere bedoelingen: besparingen, creatie van verschillen. Die bedoelingen blijven overigens niet beperkt tot de SZ. Dezelfde pleiters betrachten het doorbreken van de federale solidariteit in het arbeidsrecht en de fiscale federale wetgeving.

Het verplichtend karakter van de SZ mag de pleitbezorgers ervan evenwel niet beletten om te wijzen op de voordelen van het SZ-stelsel en de keuzes die erachter zitten. "Verplichtend" is niet hetzelfde als "automatisch". Ons SZ-stelsel is geen vanzelfsprekend iets en nog minder is het een natuurgegeven. Het is een omvangrijk systeem, maar daardoor juist "economisch" systeem. Het is in ieder geval niet duurder dan privé-verzekeringen, die dus per definitie in het nadeel van de zwaksten werken. Het draagvlak van het systeem behouden wil ook zeggen dat mechanismen en financieringsstromen dienen te worden toegelicht. Meten is weten en over de SZ kan niet genoeg geweten zijn. De totale kost van de RVA bedraagt op jaarbasis 9 miljard Euro. Dat zijn alle middelen voor werkloosheid, beroepsloopbaanonderbreking, tijdskrediet én brugpensioenen. Geplaatst t.g.o. een eveneens jaarlijkse lastenverlaging van 6 miljard en 2,5 miljard notionele interestverlaging wordt duidelijk dat kostprijs relatief is.

Ik wil tenslotte nog even stilstaan bij een politieke keuze die groen/ecolo en flinke delen van de arbeidersbeweging maken met betrekking tot de zgn. alternatieve financiering van de SZ: de Algemene Sociale Bijdrage (ASB). Die financieringswijziging zou borg moeten staan voor een bredere financieringsbasis. Ze opent ook meteen het debat over een andere SZ-band voor de sectoren gezinsbijslagen en gezondheidszorgen omdat deze niet arbeidsgerelateerd zijn. Rond de daarbij om de hoek liggende gevaren voor regionalisering van deze sectoren wandel ik hier nu nog even heen. Ik plaats, samen met mijn organisatie LBC-NVK, ernstige vragen bij de wenselijkheid en effecten van deze ASB. Vooreerst zou de bestaande solidariteitsbijdrage voor de werknemers al dienen afgeschaft te worden willen we vermijden dat de werknemers drie maal zouden betalen. Eén keer via hun bijdragen, één keer via de solidariteitsbijdrage en nog eens een aanvullende ASB. Wordt deze dan afgeschafte solidariteitsbijdrage louter vervangen door een nieuwe ASB en zal deze nieuwe ASB voor de werknemers dan kleiner zijn dan de afgeschafte solidariteitsbijdrage? Indien dat niet het geval is dreigt het een loutere broekzak-vestzak operatie te worden.

De verbreding van de financieringsbasis lijkt het antwoord te leveren dat het voor de werknemers gunstiger zou zijn omdat dan ook andere inkomens zouden gevat worden. De welgekende ontduikingsmechanismen van fiscale heffingen zullen evenwel even sterk spelen voor een ASB. Wij pleiten dan ook onomwonden voor een veel gerichtere aanpak: de vermogensbelasting. Die kan én dienen om de alternatieve financiering van de SZ structureel te garanderen én de overheid de middelen geven die ze verder nodig heeft om haar taken verder én uitgebreider te verrichten. Een ASB zou overigens het perfecte alibi zijn om het paritaire beheer van de SZ onder druk te zetten. De impact van de overheid is op dit moment reeds

onevenredig groot in de SZ. De overheidsingreep ontsnapt overigens nu al aan de democratische controle. De ganse werkloosheidsverzekering bv. Kent op dit moment geen enkele parlementaire controle. Het ganse stelsel is immers gebaseerd op KB's en MB's. Deze worden in het Belgisch Staatsblad gepubliceerd vooraleer de gemiddelde parlementair diut heeft kunnen opmerken. Ze verschijnen overigens ook aan razendsnel tempo. Activering van het parlementair werk op dit terrein zouden we dus zeggen.

Gevreesd mag worden dat structurele fiscale inbreng van middelen in de SZ-financiering ook zal betekenen dat m.n. het departement financiën een grotere greep op het SZ-beleid zal claimen. SZ onderwerp maken van een niet per definitie sociaal aangestuurd beleid lijkt me een groot risico.

Kortom het solidariteitsdebat toegespitst op de SZ is niet alleen een kwestie van ja dan nee regionaliseringstrends. Het is finaal ook een financieringsverhaal. De SZ is meer dan ons lief is een terrein waarop de begrotingsdebatten op gevoerd wordt. Ook dit is een onderwerp dat al wie de SZ én dus een hecht solidariteitsmonument lief is verder dient te interesseren.

Ferre Wyckmans
Algemeen Secretaris LBC-NVK